

Wandeling van Sabelspoort naar Janspoort

De locaties

- 1: Sabelspoort
- 2: Markt
- 3: Maarten Van Rossemahuis
- 4: Eusebiuskerk
- 5: Jansbeek
- 6: Kerkstraat
- 7: Jansplaats
- 8: Janslangstraat
- 9: Janspoort

Locatie 1 | Sabelspoort

Loop naar de Rijn. Kijk naar links en neem de Frostbrug waar. Een eeuwig gedenkteken van de Slag om Arnhem. Gebouwd in 1934/35. Rechts daarvan Stadsblokken, en rechts achter de Mandelabrug zie je natuurgebied Meinerswijk. De Rijn meanderde ooit veel verder naar het zuiden door dit gebied.

Keer om en kijk naar de zuidkant van de Sabelspoort. Vroeger was je buiten de stad. Loop door naar de N-zijde. De enige overgebleven stadspoort van Arnhem en het laatste restje van de vestingstad.

De naam komt van Savel, zand. De Sabelspoort heeft een Gotische (buiten) en een Renaissancekant (binnen).

Buiten de poort zien we de resten van de verdedigingstorens.

Arnhem kreeg stadsrechten in 1233.

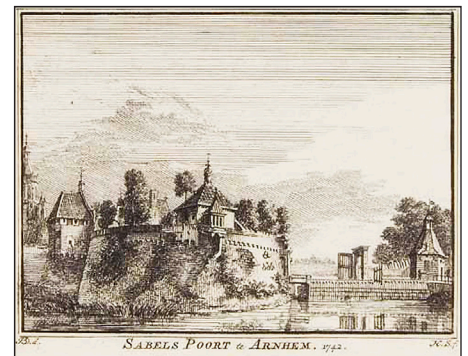
Verplichting vestingstad te worden.

Muren, poorten en verdedigingswerken.

Sabelspoort is ook tijdelijk als gevangenis gebruikt (Geckenpoort). Vrijwel altijd ingebouwd geweest.

Niet verwoest in WO2, maar beschadigd. Mooi gerestaureerd met oude stenen van een klooster. Nu verbonden met het Huis der Provincie.

Wandel noordwaarts richting Eusebiuskerk.

Locatie 2 | Markt

Van oudsher het Bestuurlijk Centrum van Arnhem.
Kijk naar het noorden en zie de Eusebiuskerk. Draai je om en je kijkt naar het zuiden.

Het huidige Huis der Provincie. (in feite het 3^e) Bouwstijl: Delftse School. Een totaalkunstwerk.

Kunst en kunstnijverheid van binnen en buiten.

De plattegrond van het H.d.P. is een Atrium, de oervorm van een gebouw waar de democratie symbolisch gewaarborgd is. Aan democratie was na 5 jaar onderdrukking veel behoefte.

Aan de oostkant van de markt was de Prinsenhof (bovenste afb.)

Aan de westkant stond later het Gouvernementshuis.

Midden op de Markt was ooit de visafslag (met trapje naar de Jansbeek voor het visafval)

Aan de oostkant stond ooit het oude stadhuis met de merkwaardige Gotisch gevel. Later stond daar het gerechtshof. In WO2 verwoest, nu paleis van Justitie.

Ook hier bevat de plattegrond een Atrium.

Voorbeeld van de Wederopbouwstijl "Nieuwe Zakelijkheid" Zie de afb. op pagina 3.

De kaart van de Markt was ooit wat grilliger. Zo stond er ook lang het oude Archief.

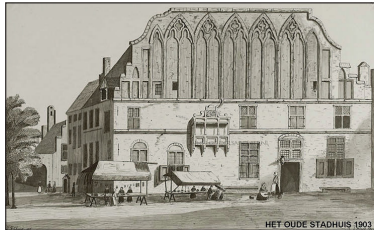
Ga ongeveer midden op de Markt staan en kijk rond.

Oude Markt 1817 met
Gouvernementshuis en visafslag

Locatie 3 | Maarten van Rossemhuis

Het oude stadhuis 1903

Het gerechtshof 1910

Paleis van justitie 2020

Maarten van Rossemhuis. Gebouwd voor Karel van Gelre, later verbouwd door Van Rossem. Fraaie Renaissancegevel met beelden van beroemdheden. Burgemeesterskamer met glas-in-lood-ramen van oud-burgemeesters. Tot WO2 onderdeel van een ononderbroken Koningstraat. Na WO2 vrijstaand.

Loop door richting noord.

Nieuw stadhuis uit 1968 probeert een brug te vormen tussen Arnhems oudste kerk, de Walburgis en de op een na oudste, de Eusebius.

Kijk omhoog naar de beelden van de beroemdheden.

Loop naar de ingang van de Eusebiuskerk. Bij het nieuwe hek.

MAARTEN VAN ROSSEM

WILLEM VAN GULIK

KAREL VAN EGMOND

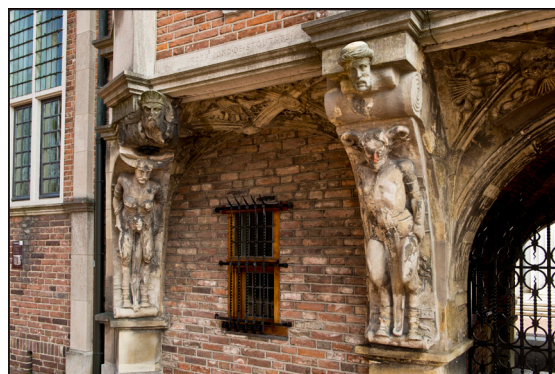
KAREL V

PHILIPS DE SCHONE

MAXIMILIAAN V.OOSTENRIJK

Werkkamer burgemeester

De "Duivels"

Glas-in-lood-ramen van vertrokken burgemeesters

Locatie 4 | Eusebiuskerk

Fraaie Laat-Gotische Kruisbasiliek. Gebouwd over de fundamenten van het oorspronkelijke Maartenskerkje. Waarvan in de acte van 893 (de bezittingen van de Abdij in Prüm) gesproken wordt. Nog zichtbaar in de Crypte. De Gotiek wordt gekenmerkt door skeletbouw, waardoor de kerk hoger en lichter is dan de kerken uit het Romaans, de voorgaande periode. Praalgraf van Karel van Gelre in de kerk. Fraai marmer (licht Albast voor de liggende Hertog).

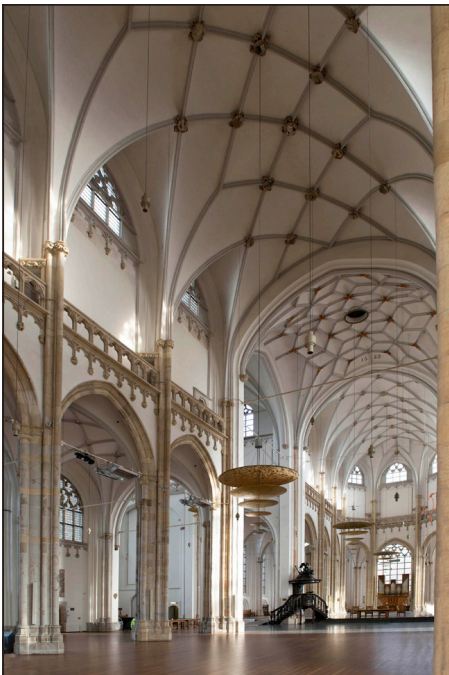
In de staande rand van zwart marmer fraaie lichte reliëfs van heilige figuren. Daarnaast de grote klok, die werd geluid als de Pest de kop op stak. Beschadigd Fresco toont geloofsstrijd hervormd-katholiek.

Tweede grafmonument van Sasbout. Orgel uit de Amsterdamse Westerkerk na WO2.

In de vloer aan westzijde oude grafstenen.

Vanuit de toren krijgen we een prachtig zicht op Arnhem in 4 windrichtingen.

Naar het noorden zien we de eeuwenoude stadsplattegrond.

Interieur

Praalgraf Hertog Karel Van Gelre

Epitaaf Sasbout "Homo Bulla Caro Feni" (de mens is slechts een luchtbel/ het leven is vluchtig, het vlees is als gras)

Reliekschrijn met de Tong van de Heilige Eusebius

Grote klok

Locatie 5 | de Jansbeek

De oorsprong van Arnhem als stad. Deze Sprengenbeek was ooit de aandrijfkraft voor 10 molens, leverancier van water voor wasserijen, bierbrouwerijen, spoelwater voor de leerlooierijen en nog veel meer.

Door vervuiling lang ondergronds gegaan, sinds 2017 weer grotendeels bovengronds.

Oorspronkelijke loop was zuidelijk van de Eusebiuskerk en over de Markt, nu noordelijk.

Dwars door het oude kerkhof dat daar lag tot 1783. Jaar van het Kerkhofoproer, vanwege begraven buiten de stadsmuren.

Loop noordwaarts verder naar de Kerkstraat.

De Spreng In Park Zypendael

De Molenplaats, Arnhems Oudste Nog Werkende Molen

Locatie 6 | Kerkstraat

Met op een na oudste huis van Arnhem: Het Presickhaeffs Huys. T-vormige plattegrond met fraaie oude trapgevel uit 1358. In het tuintje aan de w-zijde de laatste fraaie stadspomp van Arnhem. Ongeschonden uit de Slag om Arnhem gekomen.

Links in het midden het oude Binnenstads-erf met achterhuizen. Deze werden veel gebouwd. Vanuit de toren van de Eusebius zijn ze goed te zien, tussen Bakkerstraat en Kerkstraat. Achter Bakkerstraat 17 staan totaal 4. Oorspronkelijk vaak met een steegje tussen voor- en achterhuis, om de kans op brand te verkleinen. (Arnhem heeft 3 keer een vernietigende stadsbrand gekend: 1364, 1419, 1422)

Stadsbestuur stimuleerde bouwen in steen. Steenbakkerijen 14^e/15^e eeuw; dakpannen gratis.

Het laatste, uit de 15^e eeuw heeft nog een originele keuken uit die tijd! Rechts, achter de deur van nr. 9 (voormalig RK vrouwenhuis) bevinden zich oude "dwarshuizen".

Loop bij de splitsing links door de Wielakkerstraat en de Mariëburgstraat naar de Jansplaats.

Zicht vanuit de toren van de eusebiuskerk op de bakkerstraat, kerkstraat en koningstraat. links, iets boven het midden de 4 achterhuizen.

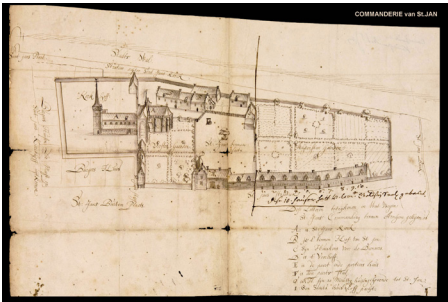
Locatie 7 | Jansplein

Jansplein. Historische plek: De Commanderie van St.Jan. Omgeven door de Ruitersstraat, Jansplaats, Jansplein, Janslangstraat, Doelenstraat en Bovenbeekstraat.

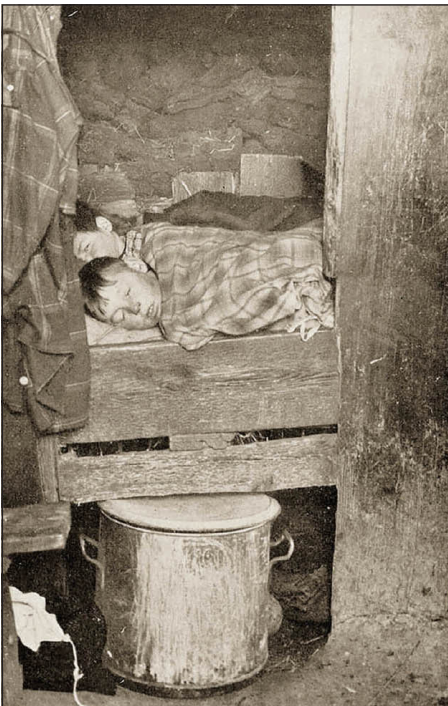
De immunitet van de Johanniter orde herbergde hospitaalridders. Met eigen rechtspraak, eigen tuinen, enz.

Romaans/Gotische St.Janskerk uit 1200, gesloopt in 1819. In 1839 vervangen door de Koepelkerk.

Loop naar de Janslangstraat aan de noordzijde van het terrein. Ga richting Jansstraat.

Locatie 8 | Janslangstraat

Toen midden 19e eeuw de stadsmuren gesloopt waren, verschenen de Fromberghuizen als een passend decor, om de armoede aan de achterkant te verbergen.

De reiziger, die "De Genoeglijkste" van de steden van het oude gewest Gelre bezocht, moest natuurlijk een goede eerste indruk krijgen van de stad! Architect Fromberg vond dit een beter idee, dan een nieuwe muur bouwen. De sporen van die armoede, die 100 jaar geleden nog breed aanwezig was,

zijn op de meeste plaatsen in Arnhem verdwenen.

Op Willemsplein nr. 40 kun je nog goed zien, hoe het was. De voorkant toont de prachtige Neo-Classicistische gevel. Onderdeel van 7 woonhuizen, later 5.

En oorspronkelijk mooi symmetrisch, want daar hield men toen van! Het bouwblok is in 1854 voltooid. De achterkant laat zien, hoe twee gezinnen uit de arbeidersklasse moesten leven.

Twee eenkamer-woningen boven elkaar, oorspronkelijk tegen de stadsmuur aangebouwd.

De meest elementaire voorzieningen ontbraken.

En zo waren in Arnhem nog lang ellendige krotten weggemoffeld achter rijen van prachtige herenhuizen. Bij grote projecten van nieuwbouw werd het beleid om eerst een krottenwijkje te saneren (Sportfondsenbad, De Lorentz-HBS, enz.)

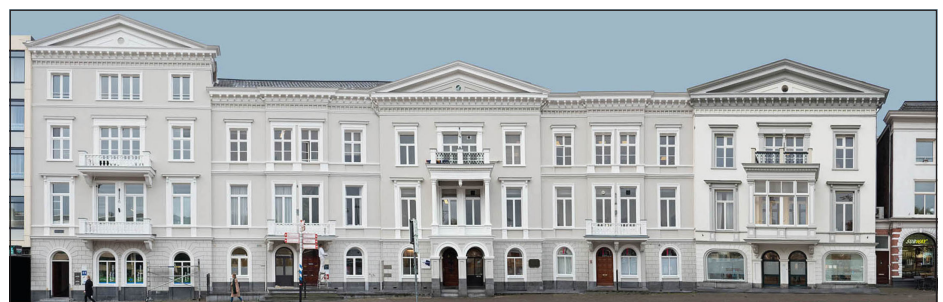

Loop naar de kop van de Jansstraat

Janslangstraat in 2020

Janslangstraat in 1930

CITAAT UIT: "VERSLAG AAN DEN KONING"

Over de vereischten en inrigting van arbeiderswoningen 1855

..... Eer wij evenwel daartoe overgaan, dienen wij nog met een woord te gewagen van de meest ongezonde ligging van een aantal kleine huisjes, die overbevolkt en gelegen zijn aan de mestvaalten.

Deze mestvaalten beslaan eene ruimte van 4000 vierkante el; zij liggen bij het Buitensingel, op 250 el van het feestgebouw *musis sacrum* verwijderd. Daar wordt de drek van de stad en de excrementen der menschen verzameld en opgehoopt, en rondom en in die mest en secreten wonen honderde menschen en kinderen in enge en slecht gebouwde woningen.

Het zal nu wel geen betoog behoeven, hoe nadeelig de atmosfeer, die daar ingeademd wordt, moet werken op de gezondheid der menschen; daarom zullen wij thans overgaan tot de afzonderlijke beschouwing van een paar woningen.

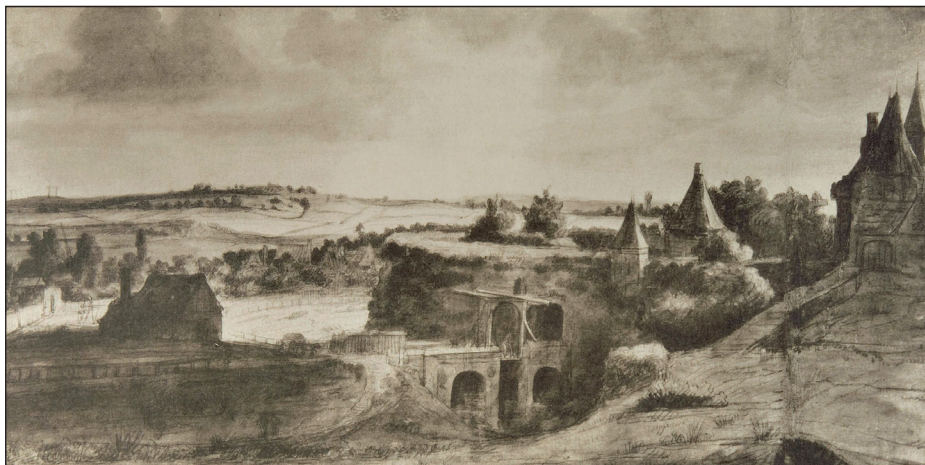
..... Aan het einde van dit gangetje ligt de bedoelde woning. Zij is 2°.5 hoog, 4 el lang en 2°.5 breed. Zij ontvangt het licht door een klein bij den zolder aangebragt raam, dat op het dak van het onmiddellijk daarnaast gelegen huis uitziet.

In dit vertrek met donkere vochtige muren en natte steenen vloer, dat 25 kubiek el lucht kan bevatten, die niet versocht of gezuiverd kan worden, leven drie menschen, die daar eten, drinken, slapen en hunne natuurlijke behoeften vervullen, want ook in de digte nabijheid is voor geen secreet gezorgd. De moeder slaapt met de dochter in eene donkere kleine bedstede, en in eene daarnaaststaande krib ligt eene andere oude vrouw.

De eerste en de laatste genieten eene tamelijke gezondheid, doch de dochter lijdt sedert lang aan tering en was, toen wij haar bezochten, haar einde nabij.

In het huis van het hier beschreven vertrek zijn boven en beneden nog zes dergelijke woningen verhuurd, die er alle niet minder jammerlijk uitzien, en waarin de menschen opééngehoopt leven.

St. Janspoort met de heuvels van Sonsbeek 17e eeuw

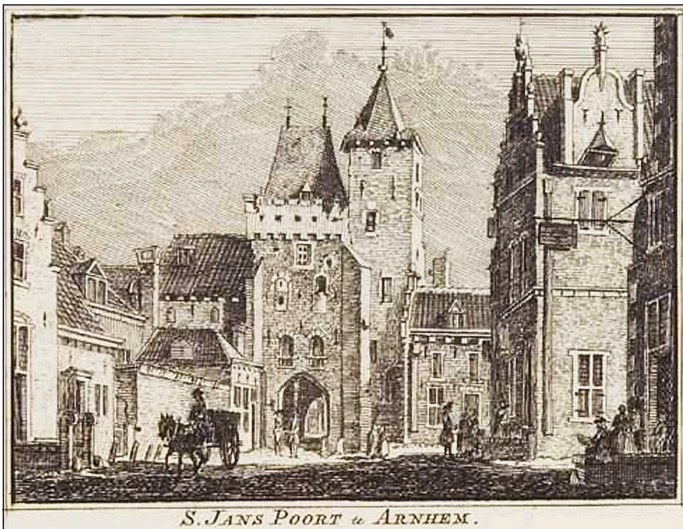

Locatie 9 | Janspoort

De noordelijke poort met toegang tot de stad vanuit de heuvels van Sonsbeek. De eerste poort is in de 14^e eeuw gebouwd, de tweede in 1537. Mogelijk de elegantste van de 4 stadspoorten, vanwege o.a. de slanke toren ernaast. Aan de buitenkant was een groot Rondeel ter verdediging en een ophaalbrug. Het laatste restje van deze poort bevindt zich in de ING-bank.

Deze bank bevindt zich aan de westzijde van de Jansstraat en is oorspronkelijk als sociëteit Concordia in 1883 gebouwd over de weergang van de binnenpoort. Een rondboog getuigt van deze situatie. Stap de bank binnen om de boog te aanschouwen! In de snackbar direct naast het bankgebouw moeten zich nog meer restanten van deze poort bevinden.

Concordia - Riche - ING

Op de hoek van de Jansstraat en het Willemsplein staat een prachtig wit Neo-Barok gebouw. In 1883 gebouwd voor sociëteit Concordia. Later restaurant Riche en nu de ING-bank.